

Vårdskapital är det nya guld

Svenska Dagbladet den 3 september 2022

Avrättningen i köpcentret Emporia i Malmö i 19 augusti skakade Sverige – en femtonårig gärningsman, i en köpgalleria, på dagtid.

Samtidigt läggs ännu ett dåd till den långa listan av dödligt gängvåld. Allt fler unga kriminella tycks se uppbyggnad av ett eget våldskapital som en framgångsväg. Politiskt käbbel om vem som bär skulden för sakernas tillstånd borde avförts från dagordningen för flera år sedan. Det är dags att ta lärdom av historien. På Sicilien växte sig maffian stark på grund av ett maktvakuum som inte är helt olikt läget i dagens Sverige.

Före Italiens enande 1861 utgjorde italienska halvön söder om Rom ett eget land, Kungariket Bägge Sicilierna. Fram till början av 1800-talet dominerades Sicilien av stora fideikommiss (en person, oftast äldste sonen, ärvde hela egendomen utan avyttranderätt) som hade råd att hålla sig med egna arméer och domstolar för att upprätthålla lag och ordning. När Sicilien blev en del av Italien 1861 genomfördes en jordreform som tiodubblade antalet jordägare.

Med fler jordägare och ett mer differentierat näringsliv ökade behovet av tvistelösning och resurser för att motverka brott mot ingångna avtal. Nu behövdes en stark stat och ett effektivt rättsväsende inklusive ett stort antal poliser med hög integritet. Resurser till detta saknades dock och många städer saknade helt poliser.

Som ett brev på posten eskalerade kriminaliteten. Desperata markägare och handelsmän såg sig då tvungna att vända sig till utomrättsliga aktörer för tvistelösning och beskydd. Successivt utvecklades "beväpnade företag" som de lokala eliterna anlätade för att ta fast tjuvar och återfå stulen egendom. Avgiften utgjordes av en andel av det återbördade stöldgodset. Särskilt skickliga och våldsamma tidigare kriminella blev ledande i dessa utomrättsliga företag.

Över tid blev företagen alltmer välorganiserade och informellt sammanlänkade i intrikata arrangemang. Den sicilianska maffian var född och kom att infiltrera allt fler delar av samhället inklusive det politiska systemet och de lokala myndigheterna. Maffian var också mycket effektiv jämfört med polisen. Maffian lyckades på 1920-talet att återbörda stulen boskap i 95 procent av fallen, vilket kan jämföras med tio procent för polisen.

Trots ett otal försök att krossa maffian, inte minst av Mussolini, så finns den fortfarande kvar. Liknande – än i dag blomstrande – utomrättsliga organisationer växte också fram i Kalabrien ('Ndranghetan) och Neapel (Camorran).

Ett maktvakuum som uppstod för 160 år sedan då staten inte klarade att upprätthålla sitt våldsmonopol finns alltså kvar än i dag. Samtidigt vet vi att västerlandets välstånd och vårt liberala samhälle bygger på en kombination av marknadsekonomi och välfärdsstat. Dess absoluta grundbult är en välfungerande rättsstat och ett statligt våldsmonopol. I en rättsstat utövas våldsmonopolet under lagarna och med garantier för att inte monopolet ska missbrukas. I moderna demokratier

används i regel andra former av tvångsmedel än direkt fysiskt våld, såsom fängelsestraff och fastställande av äganderätt vid tvister.

På senare år har ett motsvarande maktvakuum uppstått på flera platser i Sverige. Polisen rapporterar själva om att det redan finns ett tjugotal områden där det är "svårt eller nästintill omöjligt" för dem att fullfölja sitt uppdrag. Läget är akut. Hot och våldshandlingar mot vittnen och målsägare är legio och parallella samhällsstrukturer har vuxit fram. Listan på områden som riskerar att tas över av utomrättsliga krafter växer hela tiden och i slutet av förra året listade polisen drygt 50 ytterligare områden antingen som "riskområden" eller som "utsatta".

Man hör ofta att det är viktigt att vi lär oss av historien. De praktiska lärdomar för egen del vi kan dra av utvecklingen i södra Italien är uppenbara: Samhället måste sätta in alla krafter på ett så tidigt stadium som möjligt för att säkerställa sitt eget våldsmonopol när detta är hotat. Utvecklingen i södra Italien visar att bristande eller saktfärdiga samhälleliga insatser för att återställa ordningen kan göra att problemen kvarstår mer än hundra år senare.

Staten är den yttersta garanten såväl för landets yttre som inre säkerhet. Vad gäller den yttre säkerheten – försvaret – såg vi plötsligt ett beslutsamt och blocköverskridande agerande i Natofrågan. När får vi se något motsvarande vad gäller den inre säkerheten? Frågan är om det är viljan, förmågan eller kunskaperna som saknas?

Sveriges politiker har en tendens att inte agera förrän ingen längre kan förneka att ett problem är allvarligt. Detta har vi sett på en rad områden, inte minst när det gäller elförsörjningen. Utvecklingen i södra Italien visar att fortsatt vankelmod i kampen mot organiserad brottslighet och gängvåld riskerar att göra problemen olösliga.

Magnus Henrekson